

**Празникът във Възрожденския Пловдив:
Календар и промяна, „11 май – Втори Великден”
д-р Ирена Янчева, гр. Пловдив**

Празниците на различните етнорелигиозни общности, както и общоградските празници през 18 и 19 в. са свързани главно с публичното пространство и време от една страна, а от друга – със сакралното място и време. Те противостоят на профанното, делничното, рутинното, лишено от символни значения измерение на всекидневието. Храмът, параклиът, манастирът реализират за гражданите линейно-историческото, библейско време на празнуване и съграждат постепенно специфични форми на общностна и личностна идентичност. Формите на празнуване винаги предполагат едно колективно участие и организираност, в преобладаващата си част предварително зададени. Възрожденският град Пловдив съхранява старите традиционни празници, чийто ритъм на време се споделя от църковната камбана и мюезина, заедно с които създава нови: „11 май”; посрещане на посланически делегации и настаняване на чуждестранни консули; отбелязват се някои чествания от календара на европейските държави, имащи свои дипломатически представителства тук; тържествени прояви с еднократна значимост – откриване на железопътната линия (ЖП гара Пловдив) и др. Възрожденските нововъведения в празничния календар от втората и третата четвърт на 19 в. се превръщат в традиция за териториалния обхват и периода на съществуване на автономната провинция Източна Румелия (1878 – 1885 г.) от една страна, а от друга – за всички българи в национален аспект. Тържествата запазват своите наименования, конкретни дни, участници, структура, необходимост, актуалност, функции, етнообединителни характеристики и през XX в. Новите празници, настъпили през XIX в., са едни от най-верните показатели за новите икономически и социално-психологически промени в градското общество. Техни инициатори и носители са християнските общности – българи и гърци.

Откритата в Пловдив българска мъжка светска гимназия през 1850 г. приема за свой патрон името “Св. Кирил и Методий”. Народната памет възприема имената на светците като създатели на старобългарската азбука, свързва през вековете техните образи с нейното утвърждаване. Светите братя Кирил и Методий извършват огромна просветителска и мисионерска дейност. Значението, което имат светите братя за културното самоопределение на българите, обяснява широко разпространения култ към тях по нашите земи през Средновековието и Възраждането. Първото широко навлизане на националните светци в монументалната живопис на страната и в сборните историко-разказвателни икони, виждаме в Зографския манастир в Атон, след това в параклиса “Архангелски събор” в Рилския манастир и в притвора на църквата в Троянския манастир – 40-те години на XIX в. През средата и втората половина на XIX в. върху изображенията на св. св. Кирил и Методий работят най-ярките представители на българското възрожденско изкуство: Захари Зограф, Станислав Доспевски, Николай Павлович, Георги Данчов – стенописи от Араповския манастир, Христо Цокев.

Българската интелигенция от Пловдив приема светците Кирил и Методий за свои покровители и закрилници през 1850 г. Учители и ученици черпят от техния жизнен път и висока нравственост. Православният религиозен култ намира място в колежанската атмосфера. “Слово”, изказано от Найдено Геров в началото на изпитанието в Българското епархийско училище “Св. Кирил и Методий” в Пловдив, завършва със следното упование: “Дано Бог, с молитва от покровители на училището “Св. Кирила и Методия” да помогне да се устрои всичко, както е потребно за общата полза. Да бъде!” Всяка неделя учениците посещават колективно църквата “Св. Богородица”, където присъстват на празничните литургии. Това укрепва вярата им,

сплотява българската народност в града. От 1856 г. в сградата на гимназията се намира иконата на светите братя. Още тук нейните възпитаници могат да изразяват почитанието си. Православната религия не нарушава с нищо светския образователен процес. Те са обвързани взаимно. Ученици и преподаватели чувстват вътрешна необходимост от каноничните образи на двамата равноапостоли. Това е една от характеристиките на градското ренесансово общество. Старата традиция се обогатява и съжителства успоредно с актуални за новото време ценности. Религията се доближава до професионалните светски среди. Търсейки упование в своя патрон, бъдещите учители и техните преподаватели възприемат определени непреходни ценности и норми на поведение. Новите функции на училищата и колежа се свързват със старите форми на изказ. Примери за почитания на светци-покровители в Пловдив са и Елинският гимназион – “Три светители”, честван на 30-ти януари с черковна служба и водосвет; “Българското девическо светско училище” с патронен празник на Благовещение, което е своеобразна препратка към християнската Дева Мария (присно дева - вечно). Богородица става едновременно покровителка, закрилница и духовна величина, която учащите трябва да следват като пример в своето обучение и възпитание. Тези факти с нищо не изменят светския дух и атмосфера в учебните заведения и не противоречат на новите просвещенски тенденции през XIX в. в Пловдив.

Сродни традиции са характерни не само за учебните заведения от централната част на Европейска Турция. Участието в ежеседмични неделни богослужбни практики и изучаването на Светото писание са били задължителни за възпитаниците на Роберт колеж – американският лицей в Цариград. В неделя по-голямата част на деня е била посветена на служене на Бога: учениците от всички православни вероизповедания са присъствали на утринната и на вечерната молитва и проповед с духовни песни – проповедници били учителите, а след обяд те се включвали в библейски класове – четене и тълкуване на текстове от Стария и Новия завет с помощта на учител. Тези процеси не намаляват значението на преподаваната академична наука, както и усвояването на нови знания през XIX в.

Веднага след избора на име-патрон за Пловдивското епархийско училище през учебната 1850/51 г., неговият главен учител Найден Геров и неговият благодетел д-р Стоян Чомаков поръчват икона с лика на светците, след което празнуването на **11 май** става ежегодно. До 1856/57 г. празникът носи училищен и съсловен характер. Инициативата за него, изборът на времето, светците, мястото и почитанията е решение на интелигенцията от градския социум. Събитието протича изцяло на светска територия, изпълнителите са светски лица – колежани и преподаватели. Поради липса на българско богослужение в Пловдивските храмове, религиозните ритуални практики пред иконата на светите братя се извършват в самата училищна сграда. Празникът възниква в гимназията, но същевременно инициаторите имат намерения да утвърждават делото на Кирил и Методи в българското съзнание и да определят деня за честване на българската просвета и култура въобще. Целта на участниците е да намерят принципи за консолидация и сцепление сред българската общност в града. Като възкресяват миналото и създават необходимата актуалност в сегашността, те желаят да открият истински светли примери за подражание, натоварени с реално историческо съществуване, висока нравственост и себеотрицание.

Духовенството се явява за първи път на празника през 1856/1857 г. – тогава според Найден Геров се е светила вода и се е произнесло първото слово от учителя Костадин Геров. През 1857 г. учениците изпълняват няколко църковни песнопения пред иконата на патрона и посвещават деня 11 м а й на благоговейно възпоминание за началото на българската книжнина и на народното просвещение.

Раждането на празника е дело първоначално на българските интелектуални среди. Към тези социо-професионални съсловия впоследствие се присъединява част от духовния клир. Те задават местата и направляват действията на тържеството, определят параметрите на естествения ход за неговото развитие: това е градското линейноисторическо време и публичното пространство с неговите възлови институции, съсредоточени в централната част – храм, гимназия и по-главни улици. Духът на празника “11 м а й” е неимоверно свързан с микроклимата на града, където пребивават неговите главни движещи сили и евентуални бъдещи съмишленици. През 1857 г. в книгата “Месецослов”, издадена от Българското книжовно дружество в Цариград, срещу датата 11 май вече е напечатано: “Свети Кирил и Методий, българските кръстители”, а на 5 май същата година епископ Поликарп обявява от амвона, че на 11 м а й ще се чества за първи път тяхната памет.

Пловдивските интелектуалци и просветители в лицето на Йоаким Груев обнародват призив за всенародно честване на 11 м а й в Българския възрожденски периодичен печат, с намерение да бъдат привлечени повече и по-разнородни съсловия от българския народ: занаятчии, търговци и др., за да се получи по-многолюден и по-тържествен празник, за да заяви българската общност своето право на самостоятелно и равнопоставено спрямо другите общности съществуване в Европейска Турция. Йоаким Груев споделя в мемоарите си: “На 16 април 1858 г. аз написах и обнародвах в “Цариградски вестник” една покана, с която напомних за тоя забравен народен празник и подсетих, че народен дълг ни е да почитаме и славим паметта на нашите първоучители. Тая покана подкрепена с частни мои писма до мои приятели, околни учители, намери благоприятен прием и на 11 м а й 1858 г. се отпразнува в Пловдив и в няколко общини като училищен празник.” Постепенно територията се разраства. Изпълнителите осъзнават, че приемат едно високоблагородно дело в наследство от своите предци, което трябва да съхраняват, опазват и доразвиват. Анонимна статия на очевидец от “Цариградски вестник” 1859 г. описва как българската гимназия прославя паметта на своите светии-покровители с великолепно тържество. Празникът съчетава в себе си две начала: религиозно и светско. Религиозното, в унисон с православния канон, винаги заема първа позиция в общата структура на протичане. То включва тържествена литургия в църква, водосвет в сградата на училището. Освен при литургията, в ритуалите за освещаване на мястото с вода църквата има запазен периметър на действие. Извършителите – духовни лица, стават посредници между Божествената сила и хората чрез поръсване със светена вода на миряни, икони, помещения, предмети за здраве, успех, благополучие, благоденствие. Светското начало съдържа слова, речи, произнесени от учители и посветени на двамата братя, техните последователи, българската книга, значението на езика и познанието за всенародния напредък. Поканени са високопоставени български и чуждестранни гости – кметове, посланици и др. Социалната характеристика на присъстващите е разнообразна. Отделните ритуални практики – светска и религиозна, имат свои пространства и време на проява. Част от религиозното, проведено на светско място, бележи главния преход от едното начало към другото: водосвет в Епархийското училище. Множеството от граждани, което се намира рано сутрин в църквата, не се разотива след приключване на службата, а образува шествие. То съпровожда целия ритуал на тържеството до неговия край, който приключва на обяд или в часовете на ранния следобед. Правилата, изграждащи неделната проповед в храма пред миряните, кореспондират с изискването и разбиранията за приличие, отнасящи се до начина на изказване. Те се състоят от подходяща аргументация, патос, убедителност, непосредствено влияние оказва колективният възприемател. Речта се поднася с конкретен, ясен, точен, достъпен, разбираем стил, успоредно с което се въздейства мигновено и дълбинно

психологически върху аудиторията. Така произнесеното слово или реч от главните учители /Йоаким Груев, Д. Славиди/ се родее с някои средновековни жанрове по отношение на своя произход, композиция, стилистика: житие, надгробно слово, похвално слово. Някои от старите форми на изказ са натоварени с нови акценти. Преките влияния постъпват посредством действащия от столетия без прекъсване източноправославен ритуал. Житийните разкази за светите братя навлизат в симбиоза със словото, проповедта и поучението, за да бъдат подчинени на новия възрожденски градски социум. Именно през третата четвърт на XIX в. празникът спомага много, за да се възбуди народът по черковния въпрос; той става символ на българския протест против гръцкото духовенство. Гръцката общност от Пловдив не споделя тържеството и най-вече извършеното богослужение на български език. То напуска демонстративно града или остава по домовете си, за голяма част от нея това е обикновен делничен работен ден. Ритуалното слово, новото самочувствие на българската общност и утвърждаващите се позиции на нейните лидери се превръщат в обект на конфронтация между двете православни групи. Елините проявяват открито неприемане, несъгласие, непризнаване на българското честване, което достига до презрение и фанатизъм. Празникът е верен показател за междуобщностните им взаимоотношения. Той едновременно е повод и първопричина за проблемната комуникация между тях в града.

Тържеството в училището се ознаменува и от появата след специални покани на местния високопоставен светски елит от чуждестранни консули и драгомани – елински, австрийски, френски, руски. Европейските дипломати заедно с представителите на главните общини от епархията приобщават празника към християнския и европейския календар. Тяхната съпричастност, множеството участници от областта, които идват в града специално за празника и разрастването на честванията в редица други градове извън Пловдивския санджак, където има компактни български етнически общности, извеждат празника на пловдивските българи и 11 м а й от изолация. От 1859 - 1860 г. празнуването става всенародно, с приповдигнато радостно чувство. По време на честването на светците, народностният облик на града се променя. Общото множество на приходните е вече толкова голямо, че не може да бъде побрано в храма и целият двор остава пълен с хора. Денят 11 м а й се възприема от нашите възрожденци като “велик празник у българския свят”, като “празник на българските първоучители – свети и велики човеци”, чиято памет и прослава е чест и дълг за всеки гражданин. Той започва да придобива характеристики на “възхитително и утешително зрелище”, “светло и радостно тържество”, чрез неговите прояви народностното самосъзнание се пробужда все повече и българизмът в града набира нови сили. Нашите сънародници открито започват да манифестират своята личностна, общностна и етническа принадлежност.

През 1860 г. празникът следва своята първоначална пространствено-времева структура. Бляскавото празнуване започва през 1860 г. в Пловдив, когато градът се сдобива с българска църква. На 11 м а й след тържествената Божествена литургия в храма “Св. Богородица” духовенството – епископ Еритрон с всичките български свещеници в града, придружени от ученици и от народ с литии отива в училището, където след водосвет и обикновен молебен учителят г-н Йоаким Груев изрича слово – поучителна реч с обяснения за значението на празника. По обед изявени българи с челядта си и учениците прекарват деня с песни и веселби на едно избрано място извън града. В обществения молебен миряни и духовници заедно молят Бога за милост и Му благодарят за оказаните им благодеяния. Православният канон определя храма като място за извършване на молебена, но желанието на вярващите е той да бъде изнесен извън неговото традиционно пространство.

Произнесеното слово заема централно място при повечето репортажни разкази в периодичния печат или в спомените на очевидците. Като съдържание и въздействие, то оставя дълбоки следи в съзнанието и паметта на възприемателите. Обвързано със съдържанието на празника, достъпно за хора от различни възрасти, съсловия, професии, близко по своята жанрова структура до проповедта, то винаги се изпълнява от професионалист – учител, който е запознат с делото на равноапостолите, риторичния стил, притежава необходимата филологическа или историческа подготовка. Възрожденският интелегент не си позволява изричането на лозунги, празни клишета, не се занимава с агитация. Той съумява да овладее и контролира аудиторията с прецизни факти, точни аргументи и допустима емоционалност, които образуват една хармонична сплав. Тази традиция се съхранява и през първата половина на ХХ в. Причината се корени в характера на 11 м а й: всенародно тържество, което не обслужва интересите на никакви политически, социални, икономически или други организации. То изразява духовната сила на българите. Честването се реализира в синхронно време с основаването и просперитетата на гимназията “Св. Кирил и Методий”, с извоюваното богослужение на роден език в “Св. Богородица”, с отделянето и уредбата на самостоятелна българска община, с учредяването на Българската екзархия през 1870 г. и с все по-настъпващото разцепление между двете православни общности в Пловдив. Осъществяват се взаимни влияния както в градски, така и в национален мащаб, но 11 м а й запазва своята относителна самостоятелност, подпомагайки самоопределението на българите и оформянето на тяхната етническа идентификация.

През 1860 г. на 11 м а й в гимназията “Св. Кирил и Методий” се организира първата изложба – портретна живопис. Тази културна проява в деня на празника, в която участва първият в отечеството художник-живописец г-н Станислав Доспевски, поставя началото на една бъдеща традиция.

През 60-те и 70-те години на ХІХ в. честванията за 11 м а й се утвърждават окончателно като национални по всички български земи, особено там, където са налице училища и храмове с патрони-покровители светите братя. Самият Йоаким Груев съобщава в мемоарите си, че от училищен, какъвто е бил в началото, празникът достига позиция на всеобщ народен Великден – “Втори Великден”. Българският възрожденски периодичен печат продължава да отделя голямо внимание на ежегодно изпращаните кореспонденции от Пловдив и другите градове за това как се провеждат тържествата. Частите на ритуалните практики се спазват строго по време, пространство, извършители и участници. Пловдивчани създават празничен регламент, който се превръща в норма за всички останали. Преди тържествената литургия, изпълнена на български език в българската черква “Св. Богородица”, още на 10 май вечерта иконата на св. Кирил и св. Методий се занася в църквата, а на сутринта се връща обратно в училището с литийно шествие и тропар, гл. 4-ри. Стичането на множество хора в деня на 11 м а й не създава впечатление за хаос, тълпа, дезорганизираност. Всеки участник има предварително определена позиция според длъжностите и професията си в социалната йерархия. Интелигенцията и духовенството запазват своите приоритети.

Постепенно в честванията започва да навлиза нов момент, който се оформя като самостоятелен след църковно-религиозния и светския. Той може да се определи като фолклорен по съдържание и място на извършване. Неговото време на протичане е винаги след обед в покрайнините на Пловдив: с песни, слова, игри и веселия на полето край Мараша до късна вечер, на място близо край града и река Марица – Еди Кардаш, до хаджи Амзовото островче. Основната инициатива за този вид дейност взема Главното училище и всички, които са имали куража да се наричат българи и българки.

Празникът се отбелязва и от всички български възрожденски градски колонии в чужбина. В тази насока могат да се проследят връзките между Пловдив и другите

градски центрове на Балканския полуостров. Емиграционните общности съхраняват духа и патоса на събитието, успоредно с което променят частично пространствените координати на тържеството: от средата на 60-те години на XIX в. читалището започва да организира чествания на деня на светите братя Кирил и Методий. Топосът на новата модерна институция се превръща постепенно в представително лице за болшинството от българските емигрантски колонии. Заедно с храма то поема възлови части от тържественото почитание паметта на славянските апостоли, нашите първоучители и просветители. По време на първото честване в Букурещ на 11 м а й в читалищната сграда се извършва рано сутрин водосвет, на който присъства официално Негово Превъзходителство посланикът на Сърбия. Той, както и нашите родолюбиви съотечественици изричат по едно празнично слово. Празничното време съсредоточава всички членове на общността, без разлика на възраст, пол и съсловие, в едно изцяло публично пространство, където освен строгата тържественост, фиксирания етикет, жест и костюм, намира изява радостта от чувството на заедност, нелишено от показност, веселието, възможността за свободно общение и родолюбива емоционалност, удовлетворението от принадлежността към българската нация. През този период замират търговските, занаятчийските, предприемаческите, учебните дейности, финансовите операции, опустяват частните домове и колониите в цялост се събират на определено място – читалището. Читалищните институции се развиват в унисон с духа на празника 11 м а й. Именно тук всеки емигрант може да утеши и развесели душата си в чуждата земя, да чуе и научи нещо полезно за себе си и за народа си, да получи насърчение за бъдещите предприятия на своето отечество; да опознае страданията на сънародниците си. Тези проявления се реализират не само чрез ежегодните или юбилейни чествания, но и от преките наименования на институциите: “Братска любов” – читалище на букурещките българи. Великолепието на празненствата изгражда някои устойчиви звена от произтичащите събития, извършвани в характерна последователност: а) почитание на всички спомоществатели и любители с покани; б) след литургията в храма множеството се стича на водосвет в читалищния салон, отслужен от висшия църковен клир на български език – възможно е на 11 м а й да бъде в училището; в) украсени икони на Св. Кирил и Методий с цветя и варакосани венци, знамена (в Букурещ – българско, сръбско и влашко), портрет на Негово Височество (в Букурещ – Карл I); г) тържествено витиевато слово в риторичен стил, изречено от учител или ученик (гимназист, колежанин, студент), чийто изказ е рамкиран от молитвени упования за благополучие на общността и на целия български народ пред Бога, а неговата съдържателна сърцевина обхваща дейността и ползата от читалището по пътя на спасителното просвещение, повик за откриване на други учебни заведения – морална и нравствена помощ, която е богоугодно задължение на всеки българин осъзнал себе си като родолюбец и християнин, мисли върху живота, трудовете и заслугите на Кирил и Методий – издигнати в примери за продължение; д) дарителска помощ от присъстващите; е) угощение, в което взимат участие млади и стари. Силата на сакралното е призована при някои елементи с убеждение в нейната закрила, покровителство, защитно-предпазни функции и успешен край за всички начинания.

Предоставянето на колективна празнична гозба, в читалищния салон по случай 11 м а й, се съхранява в по-голяма степен сред нашите колонии в чужбина, отколкото във вътрешността на страната. Мястото и празничната обедна трапеза подпомагат сплотяването, по-пълното сепление на групата, засилват общуването между нейните членове. Именно тук се осъществяват пълноценните социални контакти от стари и нови във времето емигранти, хора от различни възрастови поколения или професии, чиято комуникация често не е била предмет на тяхното всекидневие. Тези пространствено-

времеви координати обединяват българите, концентрирани демографски в една махала с другите сънародници от близките райони в околността. Споделят се общи идеи, близки намерения, сродни инициативи извън официалния етикет, придружени от празнична емоционалност и хармония заедно с традиционните български храни, питиета, музика, танци. Европейски усвоените норми на поведение не изключват докрай изявата на някои изконни етнически белези: изиграването на хоро, неизменното присъствие на вино и ракия върху трапезата и др. Отделната личност показва себе си или своето семейство, ако има такова, за оценка пред очите на множество възприематели, успоредно с което тя е прецизно наблюдавана. Обсъжданията понякога преминават в клюка или мътва. Колективната цялост не допуска тайни. Тя постоянно разгадава и се опитва да канализира информация, да контролира и консолидира. Подобно празнуване се развива в Перушица през 1874 г.

Въпреки настъпилите промени през 60-те и 70-те години на XIX в., в българските възрожденски градски колонии денят 11 м а й приема в повечето случаи създадения от пловдивчани регламент за празнуване. Тържествата в Браила, Измир, Цариград, Измаил, Текирдаг, Букурещ, Крайова, Болград, Плоещ и др. се реализират в главните пространствено-времеви измерения така, както те са структурирани по-рано от техните сънародници: а) литургия в храма; б) иконопочитания; в) водосвет; г) присъствие на цялата българска общност, високопоставен дипломатически елит, гости от съседните славянски общности; д) произнесено слово от интелегент; е) хорови песнопения; ж) благотворителни дарителски акции – театър и др.; з) колективни събирания за обед или вечеря придружени с музика, песни, танци и веселие.

Тържествата за 11 м а й започват да се придружават от специфична търговска реклама, която цели масови продажби на ликовете на двамата светци. Книгоиздателството на Христо Г. Данов съобщава, че разполага с изображения на св. св. Кирил и Методий през 1869, 1870 г. и др. Ликовете намират добър прием сред българското население.

В периодичното издание на Христо Г Данов “Летоструй или домашен календар с 25 изображения за проста година 1869 г.” към откритата рубрика “Нашето огледалце за тая 1869 г. или Истински отговори на няколко от многото живи питання у нас си” започва принципна дискусия, която касае изпълнението на празничния ритуал в неговите три съставни части: “Как и с що прославяме ние празника на нашите светли учители, просветители и равноапостоли Кирил и Методий?” Отрицание сред просвещенските деятели предизвикват прекомерните фолклорни чествания най-накрая след храма и училището – колективно ядене, пиене, народни песни и хора, веселби в околността на града. Авторът на статията е против подобни “рекорди” да стават предмет на дописки до пресата, “храна” за хвалби и надпревара. Той допуска поради незнание някои селища да празнуват по този начин. Регламентът за 11 м а й е създаден в Пловдив, утвърден и разпространен от пловдивските българи. Останалите наши сънародници трябва да се учат от тях. Определили веднъж религиозен канон и светски правила, които съответстват по дух на светите равноапостоли, пловдивчани трябва да не отстъпват от тях, да не извършват неподобаващи дела, да се вслушват постоянно в напътствията на своя елит. Препиването, преяждането, танците, фотографирането, фалшивото съревнование и самочувствие се окачествяват като “съвсем детински за срам и за смях работи, а не за похвала”. Може да се предположи, че зад анонимния автор се крие духовно лице или интелектуалец. Принципите на поведение, които предлага свещеникът или учителят, възраждат и осъвременяват книжовната, творческата, учителската и мисионерската работа на Кирил и Методий в новата епоха. Днешните българи трябва да бъдат достойни потомци на предците си, да черпят сили и мъдрост от тях, да ги следват безотказно като примери за подражание. Събитията в

Пловдив са отправна точка за анализи, но по-далечна цел са просвещението и напътствията към целия български народ, който се нуждае от житейска зрялост. Пловдивските интелегенти извеждат няколко принципа на действие, превръщайки ги в необходими норми за всеки член от общността: да се основават дружества, за да послужат на народното просвещение с образователна, благотворителна, културна и творческа цел. Достойната прослава паметта на светите просветители изисква стремеж към пряко наподобяване на техните дела в следните аспекти: *“поддържане на училище; отваряне на училище там, където го няма; откриване на девическо училище, може и в частен дом; отваряне на читалище; съставяне на обща книжарница; подпомагане на сиромашки деца в наука; подаряване на някой вестник или годишен абонамент за него, където е нужно и др.”*

Няколко основни характеристики на 11 м а й изпъкват на преден план: публичност, масовост, разнородни форми на личностна, общностна и етническа идентичност посредством говоримия българския език, православния ритуал, топосите на храма, училището или в частни случаи читалището, литийното шествие, всеобщото веселие.

В посока към постигане на хармония и утвърждаване на позитивното начало в празника съществена роля изиграват новите образователни и културни институции: гимназия, читалище, театър, клубове, неделни училища от една страна, а от друга – новите форми за разпространение на знанието, науката, всеобщото просвещение, комуникацията между хората – печатната книга, вестникът, железницата, корабите, урбанизацията.

В общоградското и всенародно масово празнуване на 11 м а й до края на XIX в. и през първата половина на XX в. не вземат участие гръцките етнически общности от Пловдив и целия Балкански полуостров. През 1870 г. тържественото честване деня на Кирил и Методий в Пловдив не е било прието от гърците; в този аспект малко преди това Петко Р. Славейков публикува мнение на пловдивски гражданин: *“лукава и народоубийствена политика на гръцката патриаршия към нас българите... Мерките против нас тайно се коват и коварно се налагат”*. Историческият факт, че българите имат свое самостоятелно място сред другите народи, свой облик и свой дял в световната култура се оказва практически неприемлив за гърците, останали в плен на себеподобие, тенденциозността и чувството за превъзходство.

Празникът изпълнява няколко главни функции през XIX в., създадени сред пловдивския градски социум, придобили постепенно всенароден характер, част от които действат и през XX в.: социални, психологически, религиозни, идентификационни. Празникът 11 м а й носи в себе си организираност – зададени координати за действие във времето и пространството от църквата, училището, интелигенцията и спонтанност – споделена трапеза – храна, пиетета, музика, песни и танци. Те се реализират една след друга в последователност, без противоречия и в пълна хармония.

През 1881 г. българо-католическата община в Пловдив празнува за първи път деня на народните просветители и равноапостоли “Св. Кирил и Методий”. Оттук нататък общността на българите католици отбелязва 11 м а й най-тържествено всяка година. Постепенно той придобива акценти и като ден на българската просвета и култура. Именно тогава, в началото на 80-те години на XIX в., празникът достига още по-голяма масовост, тържественост, заедно с останалите български средища от областта и от новоосвободените земи на Княжеството. Създават се комитети и комисии, които поемат инициативата да организират официалната част: напр. Опълченското дружество, пловдивските учители и др. Те публикуват в периодичния печат свои съобщения, възвания, програми относно реда, местата и начините за празнуване. Чрез

вестника, чийто център на издаване е вече в Пловдив, а не в Цариград, Белград, Букурещ, Браила и т.н., се постига по-добра съгласуваност между различните съсловия от гражданството, по-широк отзвук и гласност. Виждайки предварително напечатаната и разграфена по часове програма за честването, всеки пловдивчанин може да избира мястото и времето за своето участие. Подобни публикации се появяват и за други празници: “Деня на освобождението на Пловдив”, “11 август – защитата на Шипка”, юбилеи за Христо Ботев, за Любен Каравелов, “1000-годишнината от смъртта на Методий (885 - 1885 г.)”, “Деня на Хаджи Димитър” и др. Вестниците публикуват множество дописки, телеграми, разкази на очевидци за бляскаво празнуване, оригинално произнесени слова и речи.

Големият градски център утвърждава позициите си на място, където се раждат и развиват новите видове празничност. Заедно с това честванията извяват общонационален характер.

Р е с у р с и :

- Летоструй или домашен календар с 25 изображения за проста година 1869, Пловдив, Русе, Велес, с. 1 – 11, 220-236
- Груев, И. Уроци от изчислително землеописание. П., 1862 с. 241 – 249
- Цариградски вестник, бр.97, 23 авг. 1852; бр. 341, 10 авг. 1857; бр. 316, 26 апр. 1858; бр.433, 30 май, 1859; бр. 434, 1859
- Съветник, бр.9, 20 май 1863; 3/6 апр. 1864
- България, бр. 5, 25/7 април/май 1859; бр. 10, 20 май, 1859; бр.61, 18 май 1860; Македония, бр. 16, 19 март 1868; бр.26, 21 май 1869; бр. 56, 8 юни 1870
- Время, 4 юни, 1866 (Дописка от 18 май, 1866, Славков, Букурещ); бр.41, 28 май 1866;
- Дунавска зора, бр. 11, януари 1868; бр. 29, 31 май 1896
- Турция, бр. 46, 21 май 1866; бр.13, 16 май 1870; бр.18, 21 юни 1870
- Левант-таймс (The Levant Times), бр. 23, 15 юни 1874
- Отечество, бр. 41, 12 май 1870; бр. 89, 11 май 1871
- Свобода, бр. 27, 14 май 1870
- Право, бр.14, 1 юни 1870; бр. 5, 14 април, 1873
- Мирозрение, кн. 4, 1851, с. 67
- Независимост, бр. 39, 16 юни, 1873
- Народний глас, №200, 23 юни, 1881
- Българска сбирка, кн.1, 1894 , с. 54- 58
- Из Архива на Найден Геров. кн. II, 1914, с. 34, 133, 208, 292-293, 322, 308-310, 349, 389-390, 415, 535-536, 622, 716-717, 724-725, 727-728, 730, 770-771, 798, 805-807
- Виж поредиците от 1879 до 1885 на Марица, Народний глас, Южна България, Съединение, Независимост, Борба; Бочева, Н., Стоилова, К. Часът на Съединението удари. Българският печат и Съединението. П., 1985
- Виж: Чавръков, Г. Български манастири. С., 2000, с. 252 - 254; Божков, А. Изображенията на Кирил и Методий през вековете. С., 1989 с.149, 170, 208- 210, 224, 226; Божков, А., Гергова, И. Образите на Св. Св. Кирил и Методий и Св. Седмочисленици в Българското изобразително изкуство. С., 1993, с.1- 8; Моравенов, К. Паметник за пловдивското християнско население ... П., 1984, с.170; Маджаров, М. Спомени. С., 1968, с.276 – 277, 284 - 285, 288; Йонков, Х. Празникът на Кирил и Методий по време на Българското възраждане. - Известия на Института за история. Т.14 - 15. 1964 с. 411 – 428; Груев, И. Моите спомени. П., 1906, с.19, 22; Еничерев, Н.Г. Възпоминания и бележки. С., 1906, с.19-21.